

ЯРОСЛАВА МАТІЧИН

НІЧ ДАЄ ПОРАДУ

De nocte consilium

Київ
2020

УДК 821.161

МЗЗ

Ярослава Матічин

МЗЗ Ніч дає пораду — De nocte consilium : роман. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 280 с.

ISBN 978-617-7910-25-0

Ніч дає пораду... Ніч чорною мережною вуаллю поглинає барви дня... Час відпочинку душі й тіла, сновидінь і успіння. Ніч — предтеча Світла. Питьма, в якій зло приховує мерзенні вчинки. Завмирання в очікуванні Воскресіння. Темрява — відсутність Світла. Але один маленький, несміливий промінь може розрізати непроглядну питьму й освітити дорогу до абсолютного СВІТЛА.

Добро і зло, світло й ніч. Невидима й реальна боротьба за душі, які прагнуть Неба. Зрада — одвічне тавро любові, яка розсипається окружинами заздросі, ревнощів, захланності, зневіри та розчарування біля ніг зраненого колючим терням серця.

Анна, Катерина, Софія. Чи не повторюють вони долю жінок давнього роду Потоцьких? Чи кожен Станіслав приречений бути Феліксом-Щенсим-Щасливим? Ціна зради й безцінність любові. Королівський злет і крах надій. Таємниці Кристонополя і ода вічному коханню — Софіївка.

Дивні справи Господні, невідомі шляхи. Таємниця Чайковицької з'яви, стигмати — посланці невидимого світу, ангели і люди. Український Мойсей — владика Андрей. «Зрадник на показ» — місія отця Костельника. Ніч дає пораду...

УДК 821.161

ISBN 978-617-7910-25-0

© Матічин Я., 2020

© Видавництво Ліра-К, 2020

Ніч не несла розради, хіба що безпристрасно спостерігала за «щасливцем» долі, який покидав цей грішний світ у повній ізоляції, забутості та ненависті тих, хто бачив колись у ньому короля. Світ зловив його й затаврував «зрадником», а тепер вмивав руки...

Фелікс — з латини — щасливий. Щасливий... Хто б то тепер заздрило його щастю як заздрили всі роки життя?

У найбільшому палаці Речі Посполитої самотньо вмирав всіма покинутий і зраджений найближчими один із найбагатших і найзнаменитіших людей своєї епохи. Тільки вона, його єдина, на всі часи по-справжньому кохана дружина Христина, сумно всміхалась із медальйона. Це все, що залишилось на згадку про першу любов. Усі інші — жалюгідна спроба віднайти навіки втрачене. Корисливі цілі й шаленство, мана. Кинути до ніг жінки все багатство, амбіції, найкращі мрії та сподівання — найбільша дурість у світі, якщо всі зусилля обранка розцінює як мету до власних вершин. А відтак — зрада. Зрада найсокровеннішого — душі, серця, думок, ба, навіть патріотичних ідеалів. Його використали і вказали МІСЦЕ, як дворовому псу, що далі свого ланца й рушити не може. І це з його шляхетністю та родовим гонором? Так поглумитись! ЖІНКИ! Вони були найбільшим злом у його житті. Тільки на смертному одрі зрозумів корінь всього зла вже нікому не потрібний граф. Нещасний Щенний, яка іронія долі! Єдина — Христина... тієї сумної ночі прощання із земним життям була поруч. Ніч прозріння! *De nocte consilium.*

***

Софія монотонно похитувалась у такт руху трамвая, який сонно повз своїм звичним маршрутом. Що взяти з того львівського трамвая? Куди рейки — туди й він. А те, що містом щоразу стає складніше пересуватись через неймовірну кількість транспорту, нікого особливо не цікавило. Легше той центр пішки перебігти. Але не сьогодні. За вікном — холодна, осіння, дощовита погода. Сіро, пронизливо! Сирість заповзає крізь теплу куртку, оселяється десь біля серця і навіває сумні спогади. Дівчина німіє у сонній дрімоті під рівномірне заколисування старого трамвая, що нарешті рушає з місця, щоб проїхати кілька метрів до наступної зупинки. Львівські затори — вже звичне явище. Добре, що вона нікуди не поспішає. Уже не реагує на постійний кашель сусіда праворуч і голосне пчихання жінки біля передніх дверей. Чи є потреба в таку погоду десь пертись, коли ти хворий? Важко сказати. Кожен має свої незаперечні аргументи, і твоя думка — завжди ворожа й неприйнятна, бо що ти, молода та зелена, знаєш про життя? Правда, небагато, але й достатньо... як для її віку. Добре, що в неї є бабця, яка ВСЕ розуміє.

Але від чого почати? Від ночі... Ніч давала пораду чи лякала. Так уже склалось із дитинства. *De nocte consilium.* Тепер вона знала цю

латинську фразу, яку взяла на озброєння. Малою не знала, але відчувала інтуїтивно.

Її золоте, а іноді й не зовсім дитинство у Кристинополі під бабцині колискові...

Przyszła pora kołysanek,
Przyszła pora utulanek,
Przyszła pora namawiania do spania, do spania...
To jest pora dobrej nocy,
To jest pora ciepłych kocy,
To jest pora zasypiania, zasypiania...

(Прийшла пора колисанок,
Обійманок-притулянок,
Ще на вушко намовляння,
Засинання-колисання...
Бо пора доброї ночі,
Щоб накритись теплим коцом.
То є пора засинання,
Колисання-обіймання.)

...чи батькову п'яну балаканину...

АННА-ГАНДЗЯ

Дивно. Хоча тоді й не виглядало так, бо не знала іншого. Анна чи родинно — Гандзя, полька з українським корінням, народилась у Кристинополі 15 листопада 1945 року й гадки не мала у свої доста юні роки, що за одну ніч можна опинитись в іншій країні, коли комусь спаде на думку перенести кордон. Просто лінія кордону — Польща і СРСР. Страшна кривава лінія, за межею... Одним розчерком пера 15 листопада 1951 року набула чинності нова угода про радянсько-польський кордон. Кристинопіль увійшов до складу Української РСР і був перейменований на Червоноград. Так велика родина опинилась по різні боки барикад, і мала Гандзя з батьками залишилась жити в Червонограді. Батько мав інженерний фах, то йому знайшлося місце в молодому шахтарському місті. Нічого нового советська влада не вигадала й Америки нікому не відкрила — в околицях ґрунти свердлили ще від 1938 року. Виявили поклади кам'яного вугілля. Тільки тоді розвідувальні роботи зупинила війна. Батька мобілізували й повернувся він зранений пережитим. Загалом тато був загадкою для малої дівчини, і між ними існувала певна дистанція. Видавалось, жив чужим життям, приховуючи минуле за надійними дверима старовинного дому. Він настільки почав уживатись в чужу роль, що помалу геть відмежувався від колишнього життя. Наче чорна пелена, розум затуманювала комуняцька ідеологія, а світла віра в Бога, спогади про рід, про втрати і випробування — тьмянили, втрачали чіткі контури, розчинялись у темряві «світлого майбутнього». Його огортала ніч сумнівів і розчарувань, власна родина приховувала загрозу своєю панською кров'ю. Вічний страх вселився в душу, щоб, бува, якийсь «добродій» не переповів прибулим «визволителям» про перефарбованих буржуїв. Хоч «ті» були доста проінформовані, навіть більше, ніж міг сподіватись.

Гандзя знала про шляхетність свого роду ще з дитинства, але ті таємниці, що мати тихо шепотіла замість казок, вона надійно зберігала в серці. Ніч приховувала те, чого тепер не варто було згадувати. Вона вже й батька боялась, який щоразу ставав похмурішим і замкненішим для неї та матері. Хто б мав підтримати дівчинку? Відлюдькуватий батько, залякана мати чи старший брат, який швидко адаптувався у новому пролетарському середовищі?

Тільки старовинний палац, який тихо руйнувався на вітрах, нагадував про таємниці давнини і був її безмовним товаришем. Частина його слугувала школою, і малою дівчинка часто прибігала до мами, яка вчителювала.

Ще 1930 року у Кристинополі містилася семикласна мішана школа з польською мовою навчання, у якій директорував дідусь, материн

батько. Гандзя вже не застала дідуся, але мама розповідала, що то були темні часи й багато людей тоді понищено ... От і все, що дівчина могла дізнатися від мами. Далі відкрилась перша в місті середня школа робітничої молоді № 1, яка собі облюбувала колишню обитель отців Василіян. Із приходом советської влади почалась масова «освітня реформа». Вчителів бракувало, а дітей все більшало. Класи були різновікові й переповнені. Прибували східняки на роботу в шахтах, переселенці з Польщі та й місцеві діти теж потребували навчання. В одному класі навчалось від 20 до 45 учнів. У місті вирувала війна з безграмотністю і вчителів зобов'язували вечорами, після уроків ходити від будинку до будинку старого міста й навчати грамоти старших людей. У палаці Потоцьких переобладнали кілька кімнат під кабінети фізики, хімії, біології, історії, української та російської мов. То був 1956 рік. Оскільки батьки — постійно при роботі, а брат взагалі не переймався малою сестрою, бо волів проводити час із новими друзями з Великої України, то Гандзя росла сама по собі. Вона і друзів не мала. Польські родини перебрались за кордон, а нові сусіди приятні не викликали. Не тому, що Гандзя була пихатою чи зарозумілою. Ні! Навпаки, надмірна розкутість і нахабство новоприбулих «заморожували» дівчинку. Особливо дошкуляла донька нового батькового «товариша» — Танюша. Самотність не пригноблювала Гандзі, а давала час для освіти. Вона багато читала, навіть заборонені книжки, які якимось виявили на стриху і, знаючи реакцію рідних, приховувала ті читання, бралася до них, коли нікого не було вдома. Навчаючись у палаці, дівчинка досліджувала й покинуті, занедбані приміщення, куди вхід був «СУВОРО ЗАБОРОНЕНИМ». Але чи то її стримувало? Особливо, коли вперше прочитала й дізналась, що давній рід Потоцьких дотичний і до неї. Біля палацу був парк, що частково вцілів після «історичних поштовхів» ХХ століття. Тепер за ним доглядав старий сторож, дід Петро. От із ним любила собі погомоніти Гандзя. Старий втратив родину під час випробувань і тішився можливістю підтримати те, що можна було врятувати. Дід був дуже розумним, знав грамоту. Непростий чоловік, мовчазний, тільки в Гандзі бачив близьку душу, а вона радо вбирала будь-яку нову інформацію, яку він розповідав. Дідо згадував, як ще його «дзядзьо оповідали» про останніх Потоцьких, про пані Катажину — дуже гідну й поважну пані, яку, як вогню, боялися всі.

— Розкажіть, будь ласка, — просила дівчинка.

Так від діда Петра вона вперше почула про Катажину Коссаковську, про палацові історії. Серед яких були й вигадки, якими обростали не зовсім зрозумілі події того часу. Але розповіді — неймовірно захопливі та цікаві! Що старшою ставала дівчинка, то мати менше згадувала минуле, посилаючись на зайнятість. Тому й

тягнулась до того, хто не шкодував для неї часу і вже не боявся говорити те, що знав.

Якось Гандзя почула, як брат домовлявся із хлопцями про нічну вилазку до підземель. Таємниці замку вабили не тільки допитливу дівчину, місцеві хлопці, бажаючи заробити авторитет у приїжджих, часто влаштовували ігри в малолюдній, порослій чагарником частині парку, а часом залазили і в підвали, хоч це було заборонено. Попереджувальні знаки наголошували на можливих обвалах чи ще чомусь гіршому. Але це не стримувало шукачів пригод. Хлопці часто порушували правила, а брат Володя був їхнім ватажком. Правда, вмів сухим виходити з халепи, чим і заслужив повагу нових «авторитетних» друзів. Почувши, що хлопці збираються до замку, Гандзя вирішила й собі вирушити у приватну експедицію. Батько чергував, мама допізна займалась «позакласною» роботою, то чому не спробувати й собі пережити незабутню пригоду?

Того дня вона мимохіть завела розмову з дідом:

— Діду Петре, чи досліджували ви колись підземелля?

Дід підозріло глянув на дівчинку:

— Заманулось пригод пошукати?

— Хіба то дівчача справа? — найневинніше стенула гострими плечиками дівчинка. — То все ті хлопчиська-чужаки та й наші поперед них...

— Не любиш чужих? — таємниче спитав дідо.

— Вони чужі не тому, що приїхали здалека, вони чужі, бо нищать наше..., — таке могла визнати хіба що перед дідом Петром. Він був як рідний.

— Так, дитинко. Пам'ятаю твою родину — батькову та материну. Біди, багато кривди, крові та болю... І все то ще б пережилось-перетерлось, якби не ті антихристи... Але ти — шляхетної крові, і я оповім тобі все, що знаю.

Дід якусь мить мрійливо вдивлявся в небо, дівчинці здавалось, може він і дримає із розплющеними очима, але раптом тихо заговорив:

— Коли коронний гетьман Польщі Фелікс Казимир Потоцький заснував Кристинопіль, то збудував оборонний замок у місцині, де наша Солокія впадає у Західний Буг. Час був тривожний, татари набігали, а річки й мочари навкруг надійно захищали підходи до замку. У замку мусили бути підземелля, щоб перечекати лиху годину. Та часи змінилися, і внук, новий спадкоємець Франц Салезій Потоцький, на місці старого замку вирішив збудувати розкішний палац у французькому стилі, навіть знаменитого французького будівничого виписав. Міг собі таке дозволити, багатючий був, страх який. Майже король.

— Той архітектор називався Тірреджеллі. То я вчитала у старій книжці. Польською писана. Автор Jan Czernecki «Mały Król na Rusi i jego

stolica Krystynopol». Видана 1939-го у Кракові, — як на уроці чітко відчеканила кожне слово.

— Овва! Гляди, яка мудрагелька. Тільки, дивись, нікому не смій про то казати. Завдаш клопоту собі та батькам, — попередив дідо. — Але то байка. Палац згори знищили, а спід лишився. Хоч старих карт і нема, але коли то стримувало тих, хто шукав? Війни, пожежі дуже познущались з палацу. Тепер ще і школу тут влаштували. Бодай школу... А колись то був величний палац, праве крило, ліве, надбрамний будинок, двір. Тут жило і військо, і дворові. Палац був акурат впритул до костелу.

— Там — овочева база.

— То най буде. Там були крипти й покоїлись грішні останки благородних панів, які звели місто. Чи то гідно кості мерців рушати? Безбожники, — процідив крізь зуби. — Підземні ходи збереглись.

— І до василіян?

— Можливо. Стара то обитель на місці ще старішої. Якщо Салезій Потоцький так благоволив монахів, що закликав до Кристинополя, то й ходи теж могли бути.

— Чому благоволив?

— Бо рід Потоцьких мав і польську, і русинську кров, і землю любили вони ту, боронили. Хоч і не без гріха, як і ми всі.

— Всі ми маємо тої крові?

— Маємо, дитино. Тому не забувай кореня. Щодо обители, то славна вона. Малим був, але пам'ятаю. Слава монастиря росла, чудесна монастирська бібліотека містила цінні документи. Був навіть літопис! Із закритих монастирів сюди за австріяків стародруки та рукописи перевозили, що лише пришвидшувало розбудову бібліотеки. Де воно всьо тепер? А ще Кристинопільська чудотворна ікона Матері Божої, мальована на полотні, а тепер її нема, — старий аж сльозу втер, так його то запекло.

— Добре, що вже старий, — подумала Гандзя. — Не вільно дідові тепер таке говорити. — Нікому більше не виказуйте жалю, — попросила тихо.

— Боїшся за мене? Старий я вже, хіба Бога боюсь. Та й казати нема кому, одна ти — добра душа — діда не забуваєш. Тому й оповідаю тобі, щоб дітям своїм передала. Бо часи страшні, безбожні, гірші, ніж при іншій чужій владі. При монастирі діяли богословські студії, проводили реколекції, мали кілька парафій. Я в родині був наймолодшим. Старший брат василіянином став. Пам'ятаю славний день року 1892, коли складав чернечі обітничі разом з іншим послушником... Романом, який став владикою Андреем Шептицьким. Рідний Тато нашого нещасного та багатостраждального народу! По тому коротко в домі василіян у вересні 1898 року викладав догматичне й моральне богослов'я. Тоді були ще і сестри Василіянки,

і сестри Служебниці. Сестра Настя пішла в Служебниці, дуже почитала мати Йосафату, намагалась наслідувати її.

— Ви зі славного роду?!

— Хіба то таке важне нині, дитино? За віру скарано багатьох, а я — старий, нікому не потрібен.

Так Гандзя вперше почула про владика Шептицького та берегла ті слова в серці, бо боялася вже розпитувати і діда, та й удома ще більше не вартувало порушувати заборонених тем...

— То ви були в підземеллях? — знову повернулась до свого.

— Та був..., — неохоче продовжив дідо. — Палац був шестикутним, і підземні ходи мали бути такими самими. Палац — костел — храм Юра — палац. Виглядало так, пробував то. Ні, не вийшло, хіба раз. У часи Франца Салезія від палацу і до річки насадили прекрасний парк із водними каналами, басейнами та фонтанами. У лівій частині парку був Голяндський павільйон. То той бік і слугував ходом аж до річки. Довгий хід був. До річки не дійшли... встрашилися дуже, коли в темряві підземелля, при світлі від свічки знайшли багато людських костей. Сильно встрашилися! Заледве дорогу назад знайшли. Тоді ночі став боятися, кричав, будився. І тільки старшому братові, коли він наді мною молився, признався, де був. Присягнув йому, що не піду більше в ті підземелля.

Почувши цю розповідь, Гандзя передумала лізти у підземелля. Там — ніч і невідомість, а ще забуті кості. Чи може вже й нема, чи є інші. Не хотіла знати, але спокою не мала. Брат її не послухає.

— Владика! Де йдеш? — спинила брата на порозі.

— А що тобі до того? Побіжиш до мамки? — грубо відрізав брат.

— Ніч-бо...

— Боїшся ночі?! О, дівко. Страхопудка! Сама себе боїшся.

Не донесла матері, коли вона втомлена приплелась додому. Але і страх тієї ночі не давав спати. Зателефонували і сказали, що з-під завалу палацу витягли хлопців. Живі, хоч покалічені. Правда, дід загинув, що кинувся першим рятувати...

Ніч принесла не розраду, а горе! Дід Петро! Він порушив обітницю, дану колись братові-монаху. Поліз рятувати життя безпутних хлопців. Ця втрата так вразила Гандзю, що вона ще більше замкнулась у собі й тільки чекала нагоди вирватись із міста.

Закінчивши школу, вирішила їхати до Львова. У Кристинополі їй було мало кисню! Те, що раніше тішило серце, тепер закрите та переслідуване. Вона рвалася у широкий світ!

Доньчин вибір стурбував батька, але цього разу втрутилась мати й радила спробувати щастя. Брат уже разом із батьком працював на шахті і зверхньо реагував на «буржуазні» замашки молодшої сестри. Його навіть совість не мучила за смерть діда Петра! Чуже місто, чужі люди!

Їй пощастило вступити на слов'янську філологію, оскільки фахових викладачів не вистачало. Перші повоєнні роки штат наукових кадрів формував і вишколював професор Іларіон Свенціцький. Оскільки польські науковці примусово чи добровільно переселялись до Польщі, нових готували екстерном. Під енергійним керівництвом професора вдалося укомплектувати основний викладацький кістяк кафедри, і Гандзі пощастило навчатись у найкращих спеціалістів. Не дивно, що вона без проблем влаштувалась працювати у школу № 10 з польською мовою викладання. Найдавніша та найвідоміша з існуючих у Львова, заснована ще 1816 року. У ній вчилась учнівська молодь з околиць Кастелівки та Байок. Оскільки школа розташована навпроти парафіяльного костелу Святої Марії Магдалини, то й назву отримала від святої. Вихованці називали свою школу Маґдуся. Гандзя почала навчати дітей у «Маґдусі». На вихідні вона зазвичай їздила додому. Оскільки власного помешкання у Львові не мала, то її до себе взяла за льокаторку пані Марія. Жінка проживала неподалік вулиці Коперніка і працювала каштелянкою, наглядала за ключами і порядком у вестибюлі школи.

Батькам не конче подобалось, що доньці доводиться шукати притулку під чужим дахом, але Гандзя навідріз відмовлялася повертатись у вже й нерідне місто.

— Які тут перспективи, мамцю? Це «сучасне» місто шахтарів навіває сум і безпросвіток.

— А у Львові граф чекає?

— Хто зна...

Любила Гандзя свою роботу, віддавалась їй повністю, але й мала вдосталь вільного часу, тоді бродила містом, вивчаючи його дух. Заглядала у старі брами й сумно розважала про втрачені та зневажені людські долі. Все ніби перебувало у якійсь дрімоті... за колючим дротом. Старі храми закриті чи просто руйнуються. А в колишніх монастирях влаштовані диспансери для людей із смертоносними хворобами, виправні колонії чи притулки. От і храм Ельжбети у жалюгідному стані, відданий під якийсь склад, а у храмі Марії Магдалини — танцювальний клуб! Чи воно й у Польщі отаке? Та ні, не зовсім — там є чинні костели, а дівчина боялась навіть латинську катедру відвідувати. Хіба що кілька разів видавала себе за туристку, щоб помолитись у тиші.

